

FESTA DA LINGOA GALEGA

COLEICIÓN DE REFRANS DE ALMANAQUE

LEMA:

«A anada non se pilla á carreira».

INTROITO

Refrán debe de se considerar como a primeira e a mais sinxela manifestación do arte popular, pois o elemento paremiolóxico foi o lazo de unión entre da lingua e da poesía do vulgo e da dos eruditos.

Contra do que pol-o xeneral ou común das xentes se coída é labor merecente e dina de sere louvada a de recoller as máisimas tradicións do campo que teñen por obxecto as prácticas da agricultura e da metereoloxía nas súas mutuas relacións, formando así eso que se chama:

Refrans do pronóstico

O *Refrán* é de todol-os tempos e lugares; pero en España non se lle aplicou tal nome senon dempois de varios séculos de existencia.

O distinguido escritor Sr. Colarelo y Mori nos di, n-un dos moitos dos seus escelentes traballos, falando d'esta materia «que dende comenzos do século XIII hasta os mediados do XV, nosiros refrans levaron o nome de *fabla*, *fablilla* e outros diminutivos do mesmo verbe; *patraña*, *partilla*, *verbo*, *viesso*, *palabra*, *retraire* y *exemplo* ou *proverbio*, o mais común de todos, sin que nin unha sola vez se haxa atopado co a voz *refrán*, que ao fin e á postre chegou a prevalecer».

Na nosa meiga terra galega son moitas e moi cursidosas, ao par que intresantes, as coleccións formadas d'esta ponla do *folk-lore*. Entre das, mais ou menos estensas, referentes aos refrans en xeneral citaremos as de R. C. (Ricardo Caruncho); Leiras Pulpeiro, Manuel Murguía, Pérez Ballesteros, Saco Arce, Morcial Valladares, Carré Aldao, A. de la Iglesia e outros.

Canto as coleccións agrícolas e metereolóxicas cumpre sinalarmos as de Álvarez Jiménez, *Pedro Merille* (Salvador Golpe) e Carré Aldao.)

Vaia pois, agora esta nova escolleita a lles facer compañía ás que deixamos ditas. Poderíamos facela mais longa e á mais concordala con refrás d'outras comarcas e países, xa para facer resalta-la analogía do noso refraneiro cos alleos, xa para remarcal-as diferencias de concepto, habidos a desigualdade de condicións climatolóxicas e topográficas, como por exemplo no noso refrán:

Año de nevadas, año de tornadas.

que ten os seus similares en:

Any de neu, any de Deu, en Cataluña.

Año de nieves, año de bienes, en Castilla.

Anno de nevao, anno de pao, en Portugal.

Année ée neige, anne de bon grain,
en Francia; e

Annata nevaria, annata frumentaria,
en Italia:

mais que ten o senso contrario na provincia de Badajoz, onde:

Año de nieves, nunca lo vieres

e nas provincias andaluzas, nas que:

Año de nieves, año de bienes... en tu casa si los tienes.

Véxase, pois, a comenencia de facer ese estudio comparativo; mais non o creemos axetado no caso presente e o deixaremos para mais adiante s'esta nosa colección lívra a fortuna de obter algunha recompensa.

••

Estivemos cavilando que forma poderíamos lle dar ao noso traballo e dempols de moito pensalo, parecéronos a millor a de xuntal-os refrans en diferentes grupos, que garden certa analogía. Dividimolos en

- I Referentes ao ano.
- II Pronóstico das estacións.
- III A Semán.
- IV Festas movibles.
- V Meses do ano.
- VI Predicións do tempo.

Alá van, pois, no preuro da benevolencia d'un xurado digno e competente, nas mans de quen encomenda o seu traballo.

O autor, millor dito, recopilador.

REFRANS DO PRONÓSTICO

GRUPO PRIMEIRO

REFERENTES AO ANO

- 1 Ano de ameixas, ano de queixas.
- 2 • • amoras, ano de choras.
- 3 • • nevadas, ano de fornadas.
- 4 • • noces, ano de voces.
- 5 • • • , ano de mortes.
- 6 • • peras, nunca ecá veñas.
- 7 • • landras, ano de grasas.
- 8 • • saltón, ano de perdón.
- 9 • • ovelas, ano de abellas.
- 10 • • xiadas, ano de parvas.
- 11 • • moita herba, ano de moita m....
- 12 • Seco tras de mollado, garda a lan e vende ao fiado.
- 13 Ano novo, vida nova.
- 14 A anada non se pilla á carreira.
- 15 Anadiña pouca, anadiña moita vai chegando unha co a outra.
- 16 Cando Deus quere dal-a anada, n'a tolle chuvia nin xiada.

- 17 Cando o ano entrare en domingo, vende o boicifo e merca millño.
- 18 A Galicia a fame ven nadando, ou
- 19 A Galicia ven a fame nadando.
- 20 Cal o ano tal o xerro.
- 21 En ano de viño, compra ou garda viño.
- 22 En ano que moito chove, o labrador traballa mais que come.
- 23 Alá vai serodio con temperda, mais non na palla nin no gran.
- 24 Ano de laceiras, en cada esquina unha panadeira.
- 25 Nos meses sin r, marisco non comas, nin marisco merques.
- 26 Colleita mollada é meia anada.

GRUPO SEGUNDO

PRONÓSTICO DAS ESTACIÓNS

- 1 Dende Santos a Nadal é inverno natural, ou
- 2 Santos e Nadal, inverno carnal.
- 3 No inverno sobre todo o gando ha de estar ben comido.
- 4 No inverno non hay mal can, nin mala pólvora no vrán.
- 5 O inverno come e non eris.
- 6 Enxamio probe nace no inverno e no Mayo morre, ou
- 7 Enxamio probe no inverno nace e no Mayo morre (é o núm. 14 de Mayo).
- 8 No inverno sempre procura que de augoa non haxa fartura.
- 9 Dende que ven o eucó, fora palpa.
- 10 Dende as cereixas aos nabos, ben estamos; dende os nabos ás cereixas todas son queixas.
- 11 Augoa en Outono mata á seu dono.
- 12 A horta en Outono, mantén á seu dono.
- 13 Tral-o veraniño de San Mariño chega Nadal c'o seu inverniño.
- 14 Froles en Outono, fame en ano novo.
- 15 A verdura no Outono, coma á seu dono.
- 16 Día de San Mariño, probe o teu viño (duplicado no núm. 4 do mes de S. Mariño).
- 17 Dempois de San Mariño deixa a augoa e bebe o viño (duplicado núm. 9 do mes de San Mariño).
- 18 Cando ven o eucó, ven o pra ao suco.

- 19 En inverno o gando sobre todo ha de estar ben alimentado (variante do núm. 3).
20 O sol no inverno sal tarde eponse cedo (véxase o núm. 17 de Xaneiro).

Outros moitos mais refráns hai que poderan ter cabida n-este grupo; pero os deixamos para os seus respectivos meses.

GRUPO TERCEIRO

A SEMÁN

- 1 Cando o Domingo chove de pois da misa, a semana enteira vaíse de risa (sommella ao núm. 4).
2 A muller o Domingo e o millo c'o rocío.
3 Non hay Sábado sen sol, nin romeiro sin frol, nin dona, ou dama, ou Marica sin amor.
4 Se Sábado chove e Domingo ante misa, pol-a semán adiante verás que vesa (concorda c'o núm. 1).
5 Sábado a noite, Marica toma a roca ou a roupa.
6 En Martes nin te cases nin te embarques.
7 Traballadoriña dos días de festa, relóceche o c. por entre das xestas.

GRUPO CARTO

PESTAS NOVIBRES

- 1 Martes do Antroido ¿cando has de vir? Casquiñas de ovos que habés de roxir.
2 O Antroido co as suas artes boiou á San Matías fora do Marles (véxase Febreiro).
3 Cada Antroido, seu choqueiro.
4 A Pascua onde quixeres, e o Antroido onde as mulleres.
5 Por San Pedro da Cuadrela (cuadra gesima) sal a cobra da sua pedra.
6 Domingo de Ramos o que non estrena faltanlle as maos.
7 Domingo de Ramos lava os teus panos que na semán de Pasión, lavarás ou non.
8 Se a procesión de Dolores sal, tamén salen as demais.
9 Altas ou baixas no Abril se n as Pascuas.
9 Por Pascua de Resurrección tres cousas non teñen razón: sardiñas soladas, castañas asadas e predicación.

- 10 Na semán d'Ascensión, tres días carne e tres días non.

11 Chuvia na semán d'Ascensión, cria nos trigos mouron; pro é un regalo, San Pedro c'o seu xerro; San Cristobal c'o seu cobo; Santa Mariña co a sua regazadña; Santiago c'o seu canado; San Lourenzo c'o seu caldeirito penzo; Nosa Señora c'o a sua ola; e San Miguel c'o seu tonel (véxanse os números 17 e 18).

- 12 Durante a vintena de Advento, veñen á tempo, chuvia, neve e vento.

13 Cada cousa no seu tempo e os nabos pol-o Advento.

- 14 Pascuas molladas, moitas sobradas.

15 • enxoltas, nin poucas nin moitas.

16 De pois da Pelengrina (primeiro domingo á partir do 8 de Setembro) o inverno ven axiña ou vense encima.

17 A chuvia na semán d'Ascensión leva o centeo e deixa o relón (véxase o núm. 11).

18 Chuvia na semán d'Ascensión, nin boa faba nin boa melón (véxase o núm. 11).

19 O traballo da Pascua arde como a ascua.

ADVERTENCIAS:

Nos refráns dos meses hay algúns que corresponden á dous ou máis de eles: uns van repetidos en cada mes e outros soementes figuran no primeiro a que fan referencia.

Así mesmo facemos notar a relación de uns con outros sinalandolles o número que teñen no mesmo mes ou o que levan n-outro, no que tamén se inserían.

GRUPO QUINTO

OS MESES DO ANO

Xaneiro:

- 1 N'hay lua cal do Xaneiro, nin amor como o primeiro, ou Luar o de Xaneiro, cariño o primeiro.
2 Xaneiro, xiadeiro.
3 Obreiro en Xaneiro, pan te comerá e obra non fará (contrario ao núm. 25).
4 Por San Antón, xa a galiña poa: pol-a Candelaria a mala e a boa.
5 Pito de Xaneiro vai co a sua nai ao po-leiro.